

→ *Dante Alighieri*

Isteni
színjáték

POKOL

XXVII. ÉNEK
(A Pokol Nyolcadik Körében)
A csalást tanácsolók

Újabb láng próbál beszélni

- A láng már egyenes volt és nyugodt,
nem beszélt többet. Indult is tovább,
útfára engedte a drága költő.
Rögtön egy másik láng tűnt fel mögötte
s figyelmünket saját csúcsára vonta,
ahonnan zavaros hang tört elő.
Ahogy Szicíliában a bikából
(mely annak hangján üvöltött először,
aki megalkotta — így volt jogos!)
a belé zárt ember sírása bőgött
s ezért — bár rézből készült a szobor —
olyan volt, mintha az bőgne valóban;
úgy itt, mivel a szavak eleinte
nem találtak a lángból kiutat,
a tűz hangjainak gondoltuk őket.
De aztán hangja utat tört magának
a láng csúcsáig, mely úgy csapkodott,
ahogy a nyelv, mely beszélt odabenn.
Ezt hallottuk: „Te, akihez szavam
most intézem, s ki lombardul beszéltél,
mondván: »Most menj, nem faggatlak tovább!«,
bár kissé későn lépek tán eléd,
ne sajnálj megállni s velem beszélni,
én se sajnálom, látod, pedig égek.
Ha frissen estél le e vak világba
az édes olasz föld tájairól,
ahonnan bűnömet hozom magammal:
Romagna békés, mondd, vagy háborús?
Ott születtem, az urbinói dombok
s a Tiberis forráshegyei közt.”

Romagna helyzete 1300 tavaszán

- Én rá figyeltem, lefelé hajolva,
mikor a Mester oldalba bökött:
„Beszélj te — mondta —, hiszen ez olasz!”
Magamban kész voltam a felelettel,
úgyhogy tüstént el is kezdtem beszélni:
„Ó, lélek, ki ott lent elrejtve állsz!
Hazád, Romagna kiskirályai
a szívük mélyén mindig háborúznak;
de eljöttemkor épp nem folyt csata.
Ravenna áll, ahogy már sok-sok éve,
mert rajta kotlik a Polenta-sas,
szárnya még Cerviát is befedi.

1. Ez a láng Odysseus.

7. Bika: rézből készült bikaszobor, melyet az ókori Szicíliában kínozészkekül használtak: az áldozatot belezárták s a bikát tűzön hevítették. Az áldozat jajgatása a bika szájából hallatszott. A király, aki rendelte, elsőnek a készítőjét záratta bele, hogy rajta próbálja ki a berendezést.

13–15. Értsd: a lángból eleinte ugyanúgy tört elő a beléje zárt ember érthetetlen kiabálása, mint a bika szájából a beléje zárt áldozaté.

19. Te: Vergilius.

20. Lombardul: északolasz nyelvírásban. Vergilius Lombardiában született, latin anyanyelvű volt, ám Dante korában még olasz és latin között nem tettek éles különbséget. Dante rendszeresen „latino”-t ír ott, ahol ma (s így fordításomban is) „olaszt” mondunk, pl. alább a 26. és 33. sorban.

21. Most tudjuk meg, hogy Vergilius e szavakkal bocsátotta el Odysseust (fent a 3. sorban), s a „most”-ra a jellegzetesen északolasz (= lombard) „istra” szót használta.

28. Romagna: Észak-Olaszország egyik tartománya, Toszkánától keletre, az Adria partján. Dante idejében az egymással harcoló városállamok, guelf-ghibellin ellenségeskedések zűrzavara jellemezte. Dante a száműzetés éveit jórészt itt töltötte.

29. Urbino: város Közép-Itáliában.

30. A Tiberis (ma Tevere) folyó a romagnai hegyekben ered, onnan folyik Róma felé. A szóban forgó területet hívják Montefeltrónak (itt van pl. San Marino).

36. Elrejtve: mert a láng beburkolja, mint egy pólya.

37. Dante alább áttekinti Romagna fontosabb városait: Ravenna, Forlì, Imola, Faenza, Cesena.

41. Értsd: a Polenta család (melynek címerében sas volt) uralkodik Ravennában. Vezetőjük ekkor az idősebb Guido da Polenta (†1310) volt, Francesca da Rimini apja (lásd *Pok.*, V,97).

42. A közeli Cervia városka is a Polentáké volt.

- A hely, mely hosszú ostromot kiállt 43
 s véres halmot csinált a franciákból,
 továbbra is a zöld karmok között van.
- A vén buldog Verrucchio, s fia, 46
 kik Montagnával elbántak gazdul,
 szokás szerint most is mélyre harapnak.
- A Santerno s Lamone partjain 49
 fehér-fészkű kisoroszlán az úr,
 mely évszakonként pártállást cserél.
- S a hely, melyet a Savio fűröszt, 52
 ahogy síkság s hegyek közt terül el,
 úgy él rabság és szabadság határán.
- Ki vagy hát? Kérlek, meséld el nekünk! 55
 Nem sajnáltam a szót; most te se tedd,
 úgy éljen fönt a neved a világban!”

Guido da Montefeltro

- A tűz, miután morajlott kicsit 58
 a maga módján, mozgatta a csücskét
 ide-oda, majd ezt fújta magából:
- „Ha azt gondolnám: olyannal beszélék, 61
 aki a világba még visszatér,
 ez a láng biztos nem mozdulna többet;
- de minthogy (amint hallom) e gödörből 64
 még soha senki nem ment vissza élve,
 a szégyentől nincs mit félnem, ha szólok.
- Katona voltam; később meg ferences, 67
 azt reméltem, így vezekelhettek,
 és majdnem valóra vált e reményem,
- ha nincs a Főfő Pap (dögölne meg!), 70
 ki régi bűneimbe visszavitt:
 hallgasd meg, kérlek, hogyan és miért.
- Míg abban a hús-vér alakban éltem, 73
 amit anyám adott, dolgaimat
 nem oroszlán-, de róka-módra tettem.
- Az intrikát, a titkos terveket 76
 jól tudtam szőni, oly mesterfokon,
 hogy hírnevem zengte a világ.
- Aztán abba az életkorba értem, 79
 mikor az embernek már az a dolga,
 hogy vitorláját bevonja s kikössön:
- már utáltam, amit élveztem addig, 82
 s így bűnbánóan szerzetesnek álltam.
 Üdvös is lett volna! Én nyomorult!

Üres ígéret, álnok tanács

- Az új farizeusok fejedelme 85
 a Laterán környékén háborúzott,
 nem muzulmánokkal, nem is zsidókkal:
- keresztény ellenségeket talált 88
 (kik nem Akkó elstét támogatták,
 és nem is a Szultánnal üzleteltek!).

- 43–44. A hely: Forlì városa, melyet két évig hiába ostromolt a IV. Márton pápa által ráküldött francia sereg (1281–83). Az ostrom során nyolcezer francia esett el. A Forlì-beliek a sikert Guido da Montefeltro kiváló hadvezetésének köszönhették; Dante még nem tudja, hogy éppen ezzel az emberrel beszél.
45. Forlì urainak, az Ordelaffi családnak címerében zöld oroszlán volt.
46. Verrucchio: a Riminit kormányzó Malatesta da Verrucchio család. A „vén buldog”: Malatesta (†1312), akinek fiai: Malatestino (aki apját követte az uralkodásban), Gianciotto (Francesca da Rimini férje) és Paolo (Francesca szeretője, lásd *Pok.*, V,97).
47. Montagna: Rimini-beli ghibellin politikus, akit a Malatesták kegyetlenül kivégeztek, amikor 1295-ben átvették a város fölött az uralmat.
49. Santerno: folyó Imola város közelében. — Lamone: Faenza város folyója.
50. Fehér alapon kék oroszlán volt a Pagani család címere, akik Imola és Faenza vidékét uralták. Vezetőjük, Maghinardo (†1302) otthon ghibellin volt, Firenzében állt a guelf oldalra.
52. Savio: folyó Cesena falai alatt. Cesena abban a korban viszonylagos függetlenségben élt.
67. A megszólaló Guido da Montefeltro gróf (1220 k.–1298), kiváló ghibellin tábornok és politikus, becenevén a Róka. Bátor és eszes hadvezér volt. Öreg korában ferences szerzetes lett.
70. Főfő Pap: VIII. Bonifác pápa (†1303).
85. Farizeusok: zsidó vallási vezetők a bibliai időkben, akik a törvények szigorú betartását hirdették. Jézus többször ostromozza képmutatásukat: „mert bár tanítják, tetté nem váltják”. (Mt. 23,3). Az „új farizeusok” Dante korának némi főpapjai, akik hasonlóan viselkednek; „fejedelmük” VIII. Bonifác pápa.
86. Laterán: székesegyház Rómában. Ekkor még itt volt a pápák székhelye, nem a Vatikánban.
88. Ellenségek: a Colonna család, Róma egyik vezető dinasztiája, melyből több bíboros is származott. Ők azt hangoztatták, hogy Bonifác pápasága érvénytelen, mert csellel mondatta le elődjét. Bonifác mindenáron meg akarta törni erejüket. A Colonnák házai a Laterán közelében voltak.
89. Akkó (ol. Acri): kikötőváros a Szentföldön (Palesztinában, ma Izrael). Az 1099 óta fennálló kereszties uralom utolsó bástyája volt, de 1291-ben az arabok véres ostrommal bevették.
90. Az egyház tiltotta a muzulmánokkal való kereskedelmet.

Nem nézte szent székét, se pap mivoltát, 91
 se rajtam a kötél-övet, amely
 régen sovánnyá tette viselőit.
 Ahogy Konstantin a hegyről lehívta 94
 Szilvesztert, hogy lepráját elmulassza,
 úgy hívatott ez, mint valami orvost,
 hogy gyógyítsam ki a hatalmas lázból. 97
 Tanácsot kért, de én néma maradtam,
 mert úgy beszélt, mintha be volna rúgva.
 Majd végül így szólt: »Ne légy oly gyanakvó! 100
 Előre föloldozlak, csak taníts ki:
 hogy romboljam Palestrinát a földig?
 Hatalmam van a mennyet nyitni-zárni, 103
 hiszen tudod. A két kulcs most enyém,
 melyeket elődöm úgy lebecsült.«
 Addig sorolta nyomós érveit, 106
 hogy úgy véltem: rosszabb, ha hallgatok.
 »Atyám — mondtam —, ha te föloldozol
 a bűnből, melyet most elkövetek, 109
 azt mondom: ígérj sokat, s be ne tartsd!
 Így leszel győztes magas trónodon.«

Guido bukása

Halálomkor értem jött Szent Ferenc, 112
 de egy fekete kerub közbeszólt:
 »Ne vedd el tőlem, ami az enyém!
 Ő most lejön a szolgálaim közé, 115
 mert álnok tanácsot adott. Azóta
 várom, hogy elkapjam az üstökét!
 Bűnbánat nélkül nincs föloldozás, 118
 ám képtelenség ugyanazt a dolgot
 egyszerre akarni is, bánni is.«
 Én szerencsétlen bűnös! Hogy remegtem, 121
 amikor megfogott s így szólt: »Ugye?!
 Meglep, hogy ismerem a logikát?!«
 Levitt Mínoszhoz, s az nyolcszor csavarta 124
 hosszú farkát kemény háta köré,
 sőt dühében bele is harapott:
 »Ez itt — mondta — a tűz-pólyába megy!« 127
 Ezért lett végső vesztém ez a hely,
 ilyen ruhában járok s szenvedek.”
 Mikor a mondandóját befejezte, 130
 nagy kínlódva útjára ment a láng,
 hegyes szarva görcsölt és csapkodott.

Átmennek a 9. szennyrovathoz

Tovább mentünk, a vezetóm meg én, 133
 föl a sziklán egy új híd tetejére,
 új árok fölé. Itt azok fizetnek,
 kik széttépték, mi egybe tartozik. 136

(Nádasdy Ádám fordítása és jegyzetei)

92. Kötél-öv: a ferences szerzetesek kötelet hordanak a derekukon. (Lásd *Pok.*, XVI,106.)

93. Régen: célzás arra, hogy a kezdetben aszkétikus, önmegtagadó ferences rend (alapítva 1209) az idők során elkényelmesedett, egyre jobb életet engedett meg magának.

94–95. Nagy Konstantin római császár (uralk. Kr. u. 306–337) uralma elején még üldözte a keresztényeket, ezért az akkori keresztény vezető, Szilveszter pápa bujkálni kényszerült egy Róma közeli hegyen. Amikor Konstantin leprában megbetegedett, hívatta Szilvesztert, aki keresztény hitre térítette és megkeresztelte. Konstantin azonnal meggyógyult s ettől kezdve a kereszténység támogatója lett (lásd *Pok.*, XIX,115.)

102. Palestrina (lat. Praeneste): városka Róma közelében, a Colonna család fészke. Sziklavára bevehetetlen volt, Bonifác hiába ostromoltatta.

104. Két kulcs: a pápaság jelképei (lásd *Pok.*, XIX,92).

105. Előd: V. Celesztin pápa, aki önként lemondott a pápaságról (*Pok.*, III,59). Sokak szerint Bonifác beszélt rá az agg pápát a lemondásra, hogy ő kerülhessen a helyére.

109–110. A bűn: hogy csalást, hamisságot tanácsol. Guido azt tanácsolta a pápának, ígérje meg a Colonna családnak, hogy ha önként átadják Palestrina várát, nem lesz bántódásuk és feloldja a kiátkozásukat. A Colonnák ezt elhitték, átadták a várát, mire Bonifác Palestrinát a földig romboltatta (1298), s a kiátkozást nem vonta vissza.

112. Szt. Ferenc (†1226), a ferences rend alapítója a rendtagok halálakor — a néphit szerint — értük jön s a Paradicsomba viszi őket.

113. Fekete kerub: olyan ördög, aki eredetileg magas rangú angyal volt, de fellázadt és büntetésből a pokolba zuhant. A kerubok a 2. angyalrend, ők képviselik az isteni tudást.

118–120. A 101. sorban a pápa azt ígérte Guidónak, hogy előre meggyón-tatja és föloldozza, mielőtt elkövetné a bűnt (hogy gonosz tanácsot ad). Ám bármely pap — a pápa is — csak azt oldozhatja föl, aki őszinte bűnbánatot érez. Logikus, hogy ha Guido éppen el akarta követni a bűnt, nem érzett megbánást, hiszen akkor nem követte volna el.

124. Mínos: lásd *Pok.*, V,4. A nyolc farokcsavarás a Nyolcadik Kört jelenti, a „tűz-pólya” a 8. szennyrovatot.